

ماهیت اجتماعی شهر اسلامی

دکتر احمد پوراحمد*^۱، سیروس موسوی^۲

^۱ استاد دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران

^۲ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تهران

تاریخ پذیرش: ۸۹/۸/۱۲

تاریخ دریافت: ۸۹/۶/۲۴

چکیده

شهر اسلامی مفهومی برای معرفی شهرهایی متأثر از فرهنگ و آموزه‌های دینی و ارزش‌های اسلامی است. برای شناخت آثار کالبدی، فضایی، اجتماعی، اقتصادی و مدیریتی دین اسلام بر شهرها و تبیین الگویی برای تمایز این شهرها از سایر شهرهای جهان، بررسی‌ها و تحقیقات متعددی انجام و تحلیل‌های گوناگونی ارائه شده است. در بخشی از این تحقیقات، گرچه گرایش‌های معمارانه و فضایی در بررسی شهرهای اسلامی بیشتر دیده می‌شود، اما مسائل اجتماعی شهرها نیز مورد توجه بوده‌اند. ماهیت اجتماعی شهر اسلامی بیانگر ویژگی‌های اجتماعی جوامع شهری در قلمرو حاکمیت دین اسلام و ارتباط آنها با آموزه‌های دینی اسلامی است. در این مقاله با مرور منابع مختلف و معتبر در زمینه شهر اسلامی، ویژگی‌های اجتماعی مورد توجه محققان و تحلیل‌گران استخراج و مقایسه‌ای تطبیقی با شهر غربی مورد نظر ماکس وبر انجام می‌شود. داده‌های مورد نیاز در این تحقیق به روش اسنادی گردآوری شده‌اند.

واژگان کلیدی: شهر اسلامی، ماهیت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، اداره شهر اسلامی.

فهرست منابع و مراجع

۱. ابن اخوه (۱۳۶۷) **آئین شهرداری در قرن هفتم هجری**، ترجمه: جعفر شعار، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ سوم، تهران.
۲. اشرف، احمد (۱۳۵۳)، «**برخی ویژگی‌های تاریخی شهرنشینی در ایران**» - دوره اسلامی، مجله: نامه علوم اجتماعی، شماره ۴، دانشگاه تهران.
۳. اهلرز، اکارت (۱۳۷۳)، «**شهر شرق اسلامی - مدل و واقعیت**»، ترجمه و بازویرایش: محمدحسین ضیاء توانا و مصطفی مؤمنی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۱، سال نهم.
۴. باقری، اشرف السادات (۱۳۸۶)، **نظریه‌هایی درباره شهرهای قلمرو فرهنگ اسلامی**، انتشارات امیرکبیر، تهران.
۵. بسیم سلیم، حکیم (۱۳۸۱)، **شهرهای عربی اسلامی - اصول ساختمانی و شهرسازی**، ترجمه: محمد حسین ملک احمدی، وزارت فرهنگ ارشاد اسلامی، تهران.
۶. بندیکس، راینهارد، (۱۳۸۲)، **سیمای فکری ماکس وبر**، ترجمه رامبد، محمود، نشر هرمس، تهران.
۷. بنه ولو، لئوناردو (۱۳۶۹)، **تاریخ شهر - شهرهای اسلامی و اروپایی در قرون وسطی**، ترجمه: پروانه موحد، مرکز نشر دانشگاهی، تهران.
۸. بیومونت، پیتر، جرال بلینگ و مالکوم واگ استاف (۱۳۶۹)، **خاورمیانه**، ترجمه مدیر شانه چی، محسن، گروه بنیاد پژوهش‌های اسلامی، آستان قدس رضوی، مشهد.
۹. پیران، پرویز (۱۳۷۰)، «**دیدگاه‌های نظری در جامعه‌شناسی شهری**»، مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۴۹-۵۰.
۱۰. پیران، پرویز، (۱۳۷۰)، «**مروری بر دیدگاه‌های نظری جامعه‌شناسی شهر و شهرنشینی**»، مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره‌های ۴۰ و ۴۶.
۱۱. پیروز، پوریا، (۱۳۷۱)، «**موانع توسعه در ایران: برخی عوامل تاریخی**»، مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره پیاپی ۵۷ و ۵۸.
۱۲. ترنر، برایان (۱۳۷۹)، **ماکس وبر و اسلام**، ترجمه: سعید وصالی، نشر مرکز، تهران.
۱۳. حبیبی، سید محسن (۱۳۸۳)، **از شمار تا شهر**، دانشگاه تهران، تهران.
۱۴. خیرآبادی، مسعود (۱۳۷۶)، **شهرهای ایران**، ترجمه: حسین حاتمی نژاد و عزت الله مافی، نیکا، مشهد.
۱۵. ربانی، رسول (۱۳۸۵)، **جامعه‌شناسی شهری**، دانشگاه اصفهان، اصفهان.
۱۶. ریمون، آندره (۱۳۷۰)، **مقدمه‌ای بر شهرهای بزرگ عربی - اسلامی**، ترجمه: حسین سلطانزاده، نشر مترجم، تهران.
۱۷. شکویی، حسین (۱۳۶۵)، **جغرافیای اجتماعی شهرها**، جهاددانشگاهی، تهران.
۱۸. شیخعلی، صباح و ابراهیم سعید (۱۳۶۲)، **اصناف در عصر عباسی**، ترجمه: هادی عالم زاده، مرکز نشر دانشگاهی، تهران.
۱۹. کاستللو، وینسنت فرانسیس (۱۳۷۱)، **شهرنشینی در خاورمیانه**، ترجمه: پرویز پیران و عبدالعلی رضایی، نشر نی، تهران.
۲۰. کونثو، پائولو (۱۳۸۴)، **تاریخ شهرسازی جهان اسلام**، ترجمه: سعید تیزقلم زنوزی، تهران، وزارت مسکن و شهرسازی - سازمان عمران و بهسازی شهری.
۲۱. لمبتون، آن (۱۳۷۲)، **تداوم و تحول در تاریخ میانه ایران**، ترجمه: یعقوب آژند، نشرنی، تهران.
۲۲. مرکز مطالعات فرهنگی خاورمیانه - توکیو (۱۳۸۳)، **شهرنشینی در اسلام**، ج ۳، مترجم مهدی افشار، دفتر پژوهش‌های فرهنگی و مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدن‌ها، تهران.

۲۳. موريس، جيمز (۱۳۸۱)، *تاريخ شكل شهر (ج. ۲)*، ترجمه راضيه رضازاده، جهاد دانشگاهی علم و صنعت، تهران.
۲۴. مؤمنی، مصطفی (۱۳۷۸)، «*نظری بر شهرشناسی جغرافیایی شهرهای ایرانی اسلامی*» مجله نمایه پژوهش، ش ۹ و ۱۰.
۲۵. وبر، ماکس، (۱۳۷۵)، *شهر در گذر زمان*، ترجمه شیوا کاویانی، شرکت سهامی انتشار، تهران.
26. Ringer, Fritz K. (2004), *Max Weber: An Intellectual Biography*, University of Chicago Press.
27. Cihangir, Istek, (2004), «*The space occupied by marketplaces and their societies in the Islamic world - with particular reference to Isfahan and Istanbul*» in Atsuyuki Okabe: *Islamic Area Studies with Geographical Information Systems*, Routledge.
28. J. Abu Lughod, (1987) «*The Islamic City - Historic Myth, Islamic Essence, and Contemporary Relevance*» in *International Journal of Middle Eastern Studies* 19 (155-76).
29. *University of Miami Libraries, Islamic Studies*, at: <http://libguides.miami.edu/content.hp?pid=60857&sid=447438>.